

RAPPORT

Naturvård, havsmiljö och biologisk mångfald

2010-08-05

Uppdrag

Folkpartiets partistyrelse gav en arbetsgrupp i uppdrag att arbeta fram en rapport med inriktning på Naturvård, havsmiljö och biologisk mångfald.

Arbetsgruppens sammansättning har varit:

Anita Brodén, riksdagsledamot, Norra Älvsborg, Ordförande

Staffan Werme, kommunalråd, Örebro

Lars Tysklind, riksdagsledamot, Bohuslän

Marianne Åhman, kommunpolitiker, Värmland

Sverker Thorén, ordf. Gröna Liberaler, Kalmar län

Sekreterare för gruppen har varit Joakim Boberg

Stockholm 2001-08-05

1. Naturvård och biologisk mångfald

Folkpartiet har en helhetssyn på naturvård, biologisk mångfald, klimat och energi. Bara genom att se sambanden mellan en rik biologisk mångfald, motståndskraftiga ekosystem i hav och på land och klimatutmaningen kan vi klara att förvalta och överlämna en jord i balans till kommande generationer. Det finns en etisk aspekt i att vårda naturen för dess egen skull, och goda skäl att tillämpa en försiktighetsprincip då vi ännu inte känner till alla konsekvenserna av att balansen rubbas i de ekosystem som byggts upp under tusentals år.

Den biologiska mångfalden är hotad. Det finns många skäl att bevara och stärka den myllrande väven av alla de arter som skapar basen för våra livsmöjligheter: Ekonomiska – vi vet idag inte vilken nytta vi och kommande generationer kommer att kunna ha av dagens arter. Etiska – vi har inte rätt att lämna en fattigare värld till våra barn, än den vi ärvde från våra föräldrar. Sociologiska – människan mår bra i en värld där det finns natur och djur in på knutarna. Estetiska – en natur rik på mångfald är vacker.

Men framförallt handlar bevarandet av biologisk mångfald om ett helhetsperspektiv. Vi kan se delar av ekosystem där arterna är beroende av varandra, men vi har alldeles för lite kunskap om helheten. Klimatutmaningen är beroende av om vi klarar av att minska regnskogsskövlingen. Matutmaningen är beroende av om vi klarar av att värna korallrev och grunda hav, skydda fiskebestånd mot utfiskning, bevara jordarnas mullhalt och vattnets kretslopp. Vattenutmaningen är beroende av om vi klarar av att hålla sötvattnet rent och giftfritt och förhindra uttorkning. Kemikalieutmaningen handlar om att minska påverkan på natur, djur och människor av alla de kemikalier vi sprider. Varje dag försvinner hundratals arter för att aldrig mer återkomma, och varje förlorad art är ett minus i balansräkningen

Det innebär inte att vi ska ha en statisk syn på naturen och ekosystemen. Det finns givetvis en dynamik i ett ekosystem som förändras över tid både på grund av naturliga skeenden och mänsklig påverkan. Parallellt med ett huvudsakligt fokus på att inventera och skydda sällsynta och hotade arter kan det finnas ett behov att identifiera och utveckla strategier för att skydda och förvalta s.k. ”bjälklagsarter”, relativt vanliga och utbredda arter vars förekomst och plats i näringskedjan är central för att hålla ett ekosystem i balans.

Ett småskaligt jord- och skogsbruk samt fiske har stor betydelse för uppfyllelse av flera miljömål. Förvaltarskapstanken uppmuntrar till ett utvecklat ägaransvar och ställer krav på ett hållbart brukande av jord- skogs och fiskeresurserna.

1.1 Stoppa utarmningen av biologisk mångfald

2010 är internationella året för biologisk mångfald, vilket ställer krav på såväl ambitiösa mål och långtgående åtaganden som konkreta åtgärder för att skydda, bevara och restaurera ekosystem. Under FN:s konvention om biologisk mångfald ska världens länder besluta om en ny global vision. EU:s långsiktiga vision för biologisk mångfald och ekosystemtjänster till 2050 måste följas upp av en detaljerad strategi med tydliga delmål. Ekosystemtjänsternas betydelse är en viktig ansats vid sidan av traditionellt bevarandearbete.

- **Rädda blåvingen.** Artdatabankens senaste redovisning av utrotningshotade arter i Sverige visar att det arbete som pågår för att rädda såväl blåvingen och den vittryggiga hackspetten som tusentals andra arter måste få ökad uppmärksamhet och stöd. Det kräver dels fortsatt ambitiösa mål för skydd av värdefulla biotoper, dels resurser till inventering och aktivt bevarandearbete.
- **Omedelbart biotopskydd.** I Sverige bör antalet hotade arter minska med 30 % till 2015. Ett omedelbart biotopskydd bör kunna införas i avvaktan på beslut om

reservatsbildning om en akut hotad art kan antas försvinna vid en förändrad markanvändning.

- **Resursförstärkning för artskyddet.** Arbetet vid Nordens Ark samt vid länsstyrelserna behöver förstärkas. Outnyttjade fonder inom miljödepartementets område bör kunna användas till resursförstärkning för artskyddet.
- **Fler bikupor.** Intensivt brukande av jorden och svåra bisjukdomar har slagit ut åtskilliga bisamhällen, som bidrar till mångfalden genom pollinering av växterna. Biodlarföreningars insatser är här viktiga, liksom upprätthållandet av trädgårdar, kolonilotter och grönområden.
- **Värna livskraftiga rovdjursstammar.** De fem stora rovdjuren - varg, lodjur, björn, järv och kungsörn - är en omistlig del av den svenska naturen. Vi vill påskynda invandring/inplantering av varg och anser att fortlöpande utvärdering av den nya förvaltningen är angelägen.
- **Sätt pris på ekosystemtjänsterna.** Värdet av den årliga förlusten av ekosystemtjänster i världen kan uppgå till 50 miljarder euro. Exempel på ekosystemtjänster som idag inte är prissatta på marknaden är vattenrening, insekters pollinering, kolbindning i jorden genom ökad mullhalt och växande mossars möjligheter att binda metaller. Om vi lyckas ge ekosystemtjänster ett synligt värde i ekonomiska modeller kan den kunskapen tillsammans med försiktighetsprincipen bli ett verktyg för att motivera och även ekonomiskt räkna hem exempelvis skydd av regnskog.
- **Större fokus på miljöersättning inom ett utökat landsbygdsprogram.** De som brukar jorden ska få skälig ersättning för sin förvaltning av kollektiva nyttigheter som biologisk mångfald och rent vatten. Inom ramen för kraftigt minskade utgifter för den europeiska jordbrukspolitiken bör resurserna inom landsbygdsprogrammet öka och i högre utsträckning, minst 80 %, ersätta miljöåtgärder som exempelvis förvaltande av ängs- och betesmarker samt insatser för minskat näringsläckage. Sverige använder idag ca 70% till miljöstöd, i EU i stort är andelen betydligt lägre.

1.2 Skydda skogen

Det formella skyddet av värdefull skog genom inrättandet av nationalparker, naturreservat och biotopskyddsområden är tillsammans med en fortsatt hög generell hänsyn i de stora arealerna produktiv skogsmark ryggraden i folkpartiets naturvårdspolitik. Skogsvårdslagen bör ses över med syfte att vid behov kunna skärpa hänsynsreglerna. Exempelvis kan dikesrensning av skogsmark kunna bli tillståndspliktig. Dessutom måste enskilda skogsägare ha rätt att använda alternativa slutavverkningsmetoder som möjliggör ökad artrikedom. Hyggesfritt skogsbruk ska uppmuntras och den fjällnära skogen måste ha ett minst oförändrat högt generellt skydd. Det sker idag betydande förluster av skog med stora naturvärden genom okontrollerad avverkning. Det finns därför all anledning att se över såväl kontroll- som sanktionssystemet.

- **Avsättningar av skyddsvärd gammelskog en viktig miljö- och klimatåtgärd.** Bevarande av gammelskog är inte bara angeläget för att säkerställa den biologiska mångfalden. Det kan dessutom vara en minst lika bra klimatåtgärd som snabb tillväxt följt av avverkning. Tidsperspektivet innan biomassan bundit upp kolet igen efter avverkning är inte oväsentligt då mycket stora utsläppsminskningar måste åstadkommas snabbt för att hålla den globala temperaturökningen nere.
- **Nej till intensivodling av skog.** Det förslag till intensivodling av skog som redovisas i regeringsuppdraget ”Möjligheter till intensivodling av skog” bör inte genomföras, då

det riskerar medföra stora negativa effekter på biologisk mångfald och konsekvenser för en rad andra miljömål, inte minst genom ökat kväveläckage. De generella hänsynsreglerna ska gälla.

- **Nytt etappmål om skydd av skog till 2020.** Delmålet om skydd av 900 000 hektar skog till 2010 nås nu, bland annat genom överföring av statlig mark från Sveaskog. Ett nytt etappmål för skydd av skog i syfte att uppnå miljökvalitetsmålet Levande skogar bör antas och vara kvantifierat avseende skogsarealer med hög kvalitet som behöver ges formellt skydd. Miljömålsrådet föreslog 2008 att arealen skyddsvärd produktiv skogsmark undantagen från skogsbruk år 2020 behöver uppgå till 1,6 miljoner hektar formellt skydd och 1 miljon hektar frivilligt bevarande. Om det behövs för att underlätta måluppfyllelse ska regeringen återkomma till riksdagen med ytterligare förslag på hur ersättningsmark ska föras över från Sveaskog. De nationella anslagen för säkerställande av biologisk mångfald bör ligga kvar på minst dagens nivå och behöver sannolikt höjas. I arbetet med avsättning av skyddsvärd skog som reservat och biotopskyddsområden är det viktigt med en god dialog med berörda.
- **Öppna reservaten - säkerställ Allemansrätten.** Det är viktigt att de reservat som bildas också sköts och förvaltas väl. För nationalparker har staten ett tydligt ansvar. Det är angeläget att tillgängligheten till reservaten för det rörliga friluftslivet underlättas. Detta gäller även för personer med funktionsnedsättningar. Allemansrätten är den grundläggande förutsättningen för friluftslivet, och måste värnas. Med allemansrätten som bas kan regional besöksnäring och ekoturism utvecklas.

1.3 EU och internationellt

- **Gör Arktis till marint reservat.** EU och Europa har ett särskilt ansvar för skyddet av Arktis. Ett helhetsgrepp måste tas med fokus på klimat och miljö och dialog ske med ursprungsbefolkningen. Flera frågor som rör Arktis har tydlig klimatbäring - intresset för fossil utvinning, avsmältning av glaciärerna och utsläpp av växthusgaser.
- **Rädda regnskogarna – ta krafttag mot illegalt avverkat timmer.** Folkpartiet vill förbjuda illegalt avverkat timmer samt arbeta för uppföljning och kontroll av certifiering av timmer. Förbudet bör främst gälla den som först sätter timret på marknaden.
- **Inför internationell miljödomstol – inrätta en miljöattaché.** Genom att inrätta en internationell miljödomstol kan det internationella ramverket på miljöområdet stärkas och ett fungerande sanktionssystem komma till stånd för tvistlösning. Detta skulle i sin tur kunna främja efterlevnaden av internationella miljökonventioner. Inrättandet av miljöattachétjänster vid några utpekade ambassader skulle kunna bidra till att höja Sveriges närvaro i internationellt miljöarbete.
- **Tillsätt internationell kemikaliepanel** för att lista och stoppa de farligaste kemikalierna.
- **Stoppa jakten på flyttande fågel.** Jakt på flyttande fågel är ett allvarligt problem för flera arter. Allvarligast är jakten kring Medelhavet, men även exempelvis gäss med nordliga övervintringsplatser är påskjutna. Höstjakten inom EU måste begränsas så att den inte menligt påverkar arternas status.

1.4 Kommunerna och den biologiska mångfalden

Kommunerna behöver arbeta med att säkerställa basen för den lokala biologiska mångfalden, genom kartläggning av situationen för hotade arter och inrättandet av kommunala naturreservat. I översiktsplanarbetet finns möjlighet att arbeta strategiskt med parkförvaltning, gröna stråk och fler öppna vattendrag.

- **Grönare städer - plantera ett träd.** Träd och parker är stadens lungor. Inte minst i den täta staden med goda förutsättningar för kollektivtrafik och klimatvänlig energiförsörjning som möjliggör låga växthusgasutsläpp per capita är det viktigt med gröna andningshål – estetiskt, socialt som av klimatskäl. Kommunala insatser för grönstrukturen skulle kunna utformas som lokala principer om ”en lägenhet – ett träd”. Trädgårdars, parkers och odlingslotter betydelse måste lyftas fram liksom ett ökat arbete med att mjukgöra hårda impediment i stadsmiljön, något som även underlättar vattenavrinning och -rening. Goda lokala idéer som avfallskvarnar, cykelstråk och lösningar för energieffektivitet ska uppmuntras.
- **Stärk det civila samhället och organisationernas roll.** För att miljöpolitiken ska få genomslag på lokal och individnivå krävs ett underifrånengagemang, både från enskilda och frivilligorganisationer. Miljörörelserna, friluftorganisationerna och det civila samhället i övrigt har här viktiga roller att spela.
- **Sverige bör snarast ratificera den europeiska landskapskonventionen** som syftar till att förbättra skydd, förvaltning och planering av europeiska landskap men även till att stärka allmänhetens och localsamhällets delaktighet i det arbetet. Plattformer måste byggas för ungdomars delaktighet, till exempel bör Sverige driva krav på särskilda ungdomsdelegationer vid internationella klimatkonferenser i EU:s och FN:s regi.

2. Havsmiljö

Folkpartiet är det parti som under ett antal år haft och fortfarande har den mest uttalade havsmiljöprofilen. I förra valrörelsen lanserade vi flera förslag som nu blir verklighet genom regeringens politik. Ett tydligt sådant är förbud mot fosfater i tvättmedel. Ett annat är att en särskild Havs- och vattenmiljömyndighet nu inrättas. Cecilia Malmström lyckades som EU-minister få EU:s Östersjöstrategi på plats.

Men mycket återstår att göra. De stora värden och tjänster Östersjön och Västerhavet tillhandahåller är hotade. Genom att sätta pris på havets ekosystemtjänster synliggörs den ekonomiska nyttan av en ambitiös havsmiljöpolitik, och motiveras tydligare varför alla länder runt Östersjön måste ta sitt ansvar för utsläppsminskningar, minskat näringsläckage, ett mer hållbart fiske och säkrare oljetransporter.

Den inriktning mot en samlad och effektiv nationell havsmiljöpolitik som nu börjar ta form måste utvecklas vidare och befästas, bland annat genom att den beslutade Havs- och vattenmiljömyndigheten verkligen får det helhetsansvar för vatten- och havsmiljöfrågor, inklusive fisket och sjöfarten, som var tanken. Det är angeläget med största möjliga lokala förankring i genomförandet och att havsmiljöpolitiken får ett internationellt genombrott.

Förutom att fortsatt satsa på forskning bland annat genom det av regeringen inrättade havsmiljöinstitutet och arbeta vidare med bildande av marina reservat ser vi tre huvudsakliga uppgifter för havspolitikerna framöver – stoppa övergödningen, få till stånd ett ekologiskt hållbart fiske och en höjd beredskap mot oljehotet.

2.1 Stoppa övergödningen

Övergödningen är kanske det enskilt största hotet mot den marina miljön och orsakas av hög tillförsel av näringsämnen från avloppsvatten, läckage från jordbruksmark, industrier och

trafik. I Sverige finns det 400 000 enskilda avlopp, varav många med gammal teknik och dålig rening. Jordbruket är den enskilt största svenska källan av tillförseln av kväve och fosfor. En reducering av skogs- och jordbrukets tillförsel av näringsämnen från såväl Sverige som andra länder runt Östersjön är därför en framtida nyckelfråga för detta känsliga innanhav. Ökad gödsling av skogsmark genom bland annat intensivodling kan ge näringsläckage som bidrar till övergödda vattendrag och hav. Beslut om förändrad skogsproduktion, till exempel för energiändamål, bör föregås av miljökonsekvensanalyser i känsliga områden.

- **Jordbruket ska bära sina miljökostnader.** Om det visar sig att användningen av handelsgödsel ökar markant på grund av att skatten på handelsgödsel har avskaffats, finns det skäl att överväga att återinföra skatten eller vidta andra åtgärder för att minska kväveläckaget. På sikt bör jord- och skogsbruket omfattas av ett utsläppshandelssystem för kväve och fosfor utifrån ett tak på vad Östersjön tål. Krav på miljöcertifiering av lantbruksföretag bör ställas för utbetalande av stöd från EU:s landsbygdsprogram i känsliga och belastade områden.
- **Fler våtmarker.** Genom att anlägga och återskapa fler våtmarker som recipienter för naturlig rening av vattnet ges positiva sidoeffekter i form av ökad biologisk mångfald. För områden som är strategiskt viktiga för att förhindra läckage ska enklare miljöprovsningsregler gälla för anläggande av våtmark.
- **Förbjud fosfater även i handdiskmedel.** Regeringen har under mandatperioden infört förbud mot fosfater i såväl tvättmedel som maskindiskmedel. Nu är det dags att ta ett tredje steg och införa ett svenskt förbud mot fosfater i handdiskmedel. Samtidigt måste arbetet med att få till ett EU-förbud mot fosfater och regleringar av andra fosforföreningar i tvätt- och diskmedel fortsätta med oförändrad kraft.

2.2 Ett ekologiskt hållbart fiske

Situationen för Europas fiskbestånd är allvarlig. Många bestånd är kraftigt reducerade till följd av framför allt överfiske men även miljöförstörrelse. Risken för allvarliga och bestående balansrubbingar i de marina ekosystemen är uppenbara. Under lång tid har kortsiktiga hänsyn tagits till fiskenäringen på bekostnad av miljön och det långsiktigt hållbara fisket. Ett långsiktigt hållbart fiske inom biologiskt säkra gränser är grunden för en stabil och lönsam fiskenäring. EU:s gemensamma fiskepolitik, GFP, måste på ett bättre sätt än idag medverka till ett sådant hållbart uttag av fiskeresursen.

- **Bättre förvaltning genom överlåtbara fångsträttigheter.** Så snart det låter sig göras bör GFP bygga på överlåtbara fångsträttigheter, och havets resurser delas in i tydligare nyttjanderätter för att uppnå ett ansvarstagande för havet som "allmänning" med en bättre och hållbar resursförvaltning. Nya Zeelands, Islands och Norges fiskepolitik kan här tjäna som kunskapskällor, och nya regelsystem ska inte missgynna det småskaliga och kustnära fisket.
- **Minska överkapaciteten i fiskeflottan.** Stöden inom GFP kommer att behöva minska i omfattning i samband med EU:s budgetöversyn. Dagens fiskenäring är alltför subventionerad i relation till havens resurser. Fiskeflottan i EU måste sannolikt skäras ned med 50 % för att matcha fiskbestånden.
- **Låt de vetenskapliga råden sätta taket.** De vetenskapliga råden som ICES bidrar med måste beaktas bättre än idag. Forskarnas rådgivning om maximalt hållbar fångst i ett fiskebestånd kan behöva göras till legalt bindande tak när kvoterna sätts i dagens system.

- **Möjliggör akuta och ensidiga fiskestopp.** Det bör vara möjligt för enskilda medlemsstater i EU att i lägen där akuta hot mot bestånden förekommer införa lokala och tillfälliga förbud mot att fiska och därmed frångå den gemensamma fiskeripolitiken
- **Märk fisken.** En tydlig miljö- och ursprungsmärkning av fisk både vad gäller fångstplats och fångstsätt gör det lättare för konsumenten att göra ett aktivt miljöval och möjliggör för fiskare att få bättre betalt för sin miljömärkta fisk. Om de frivilliga initiativ som finns idag inte visar sig kunna utvecklas till ett system med enhetliga standarder så konsumenten kan göra relevanta jämförelser, bör en obligatorisk EU-täckande märkning av fisk utformas.
- **Sluta fiska utanför Västsahara.** Det finns anledning att se över EU:s fiskeavtal med utvecklingsländer för att stärka lokalbefolkningens rätt till utveckling, säkerställa att fisket sker inom ekologiskt hållbara ramar och att inte EU:s skattebetalare subventionerar verksamheten. Vad gäller fisket utanför Västsaharas kust bör inga nya avtal ingås från EU:s sida när de nu gällande löper ut.

2.3 Höjd beredskap mot oljehotet

Exporten av olja från ryska och baltiska hamnar ökar explosionsartat, och därmed de stora oljetransporterna över Östersjön. Förr eller senare kommer det att ske ett större utsläpp av olja vilket kommer att förorsaka stora skador på miljön men också att ge stora ekonomiska och sociala konsekvenser. Mycket behöver göras både för vår egen nationella beredskap men också den gemensamma runt Östersjön, för att möta det hotet.

- **Nödhamnar och trafikövervakning.** Ett system av nödhamnar bör inrättas dit skadade fartyg kan bogseras och tas om hand, liksom ett aktivt trafikövervakningssystem för fartygstrafiken i Östersjön. Kustbevakningen bör få ökade anslag för att bättre kunna bevaka och motverka miljöbrott, och den planerade utbyggnaden av mindre oljesaneringsfartyg bör fullföljas.
- **Fler skyddsåtgärder i Östersjön.** Östersjön är genom beslut av FN:s sjöfartsorgan IMO klassat som särskilt känsligt havsområde (PSSA). Skyddsnivån är dock idag alldeles för låg, och de hittills införda åtgärderna är inte tillräckliga. Sverige måste verka för att ytterligare effektiva skyddsåtgärder förs in i Östersjöns PSSA-klassning. Exempel på sådana åtgärder kan vara att utveckla ruttsystemen och att fokusera på riskbaserad hamnstatskontroll.